

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně

ARCHIV MĚSTA VŠERUBY

1570 - 1945 (1946)

Inventář

Číslo JAF: 469 Evidenční číslo pomůcky: 180

**Tomáš Fencel
Horšovský Týn 2004**

OBSAH

Úvod	I. Vývoj původce fondu	1
	II. Dějiny fondu	2
	III. Archivní charakteristika	2
	IV. Obsah fondu	2
	V. Záznam o uspořádání fondu	3
	Příloha č. 1: Seznam použité literatury	4
	Příloha č. 2: Pořádací schéma pro spisy	5
Inventární seznam	I. Listiny	6
	II. Knihy	9
	III. Spisy	10

ÚVOD

I. Vývoj původce fondu

Obec Všeruby (něm. Neumarkt, Neumark, lat. Neoforum, čes. Najmark, r. 1606 „Neumarkt zum bemischen Weier“) vznikla v šestnáctém století na rýzmberském panství. V roce 1570, kdy jí bylo Maxmiliánem II. vydáno znakové privilegium je už zmiňována jako poddanské městečko, jehož vrchností byl Jiří z Gutštejna. Na počátku 17. století patřily Všeruby Vidršperkárům, po Bílé hoře se dostaly do rukou Koců z Dobrše. Jako centrum malého samostatného statku získal Všeruby v roce 1692 Volf Maxmilián Lamingen, který je opět připojil k rýzmberskému panství. Od roku 1697 pak byly součástí koutsko-trhanovského panství, které patřilo Stadionům.

Z privilegií města Všerub lze zjistit některá práva a povinnosti Všerubských vůči vrchnosti. O samosprávě obce a podobě jejích samosprávných institucí nelze do roku 1850 na základě písemností fondu AM Všeruby říci téměř nic. Z listiny z roku 1698 (L9) se dovídáme pouze to, že správu obce reprezentoval primas, purkmistr a rada. Podle zmínky o primasovi můžeme předpokládat, že radní se ve funkci purkmistra během roku střídali. O počtu členů rady a o obnovách rady vrchností není možno říci nic určitého.

První zákonnou normou pro obce po zavedení ústavnosti byl tzv. provizorní obecní zřízení z 17. března 1849 (č. 170 ř. z.). Po zrušení poddanských svazků tak byly jako zásady samosprávy prohlášeny svobodná volba zástupců, přijímání členů do obecního svazku, správa vlastního jmění a výkon místní policie. Obec pak měla dvojí působnost - vlastní a státem přenesenou. Orgánem obce byl obecní výbor, z jehož středu se volilo obecní představenstvo, které se skládalo z purkmistra a radních. Výkonným orgánem byl purkmistr. V roce 1864 pak bylo vydáno nové obecní zřízení. Podle něj se pak volil obecní výbor, někdy zvaný již zastupitelstvem, které pak ze svého středu volilo obecní představenstvo. To se skládalo ze starosty a radních. O konkrétní podobě orgánů samosprávy ve Všerubech se dovídáme až po roce 1870, kdy byli představenými obce starosta a tři radní. Jednomu radnímu bylo svěřeno účetnictví a smírčí soud, druhému místní a trhová policie a třetímu záležitosti cest a silnic. Dvěma prvními radními byli k ruce vždy tři, třetímu dva členové obecního zastupitelstva. Zasedání zastupitelstva se konávalo poslední sobotu v měsíci. K místním šetřením byly delegovány komise složené ze tří zastupitelů. Vyhlášky vybubňoval uniformovaný obecní sluha. V roce 1919 proběhly ve Všerubech první volby podle všeobecného, přímého volebního práva na základě vázaných kandidátek. Z voleb vzešlo patnáctičlenné zastupitelstvo (6 Svaz zemědělců, 5 soc. dem., 3 živnostenská strana a 1 kandidátka čes. voličů), které pak zvolilo ze svého středu starostu (Alois GreiBinger), jeho náměstka a tři radní. Stejně pak byla všerubská samospráva organizována až do roku 1938. Pouze od roku 1927 byla v obci volena navíc finanční komise, jejíž ustavení bylo ze zákona povinné.

Nařízením ze dne 10. listopadu 1938 bylo s platností od 20. listopadu 1938 na odtrženém sudetoněmeckém území zavedeno německé obecní zřízení. Dosavadní demokratický princip volitelnosti obecních samosprávných orgánů byl nahrazen jmenováním - prakticky veškerou výkonnou moc vykonával obecní představený - starosta. Jeho nejbližšími spolupracovníky se stali tzv. pověřenci NSDAP, kteří po dohodě se starostou jmenovali obecní rady. Přidělení i radové byli pouze poradními orgány starosty bez rozhodovací a usnášecí pravomoci. Na tomto základě pak fungovala obecní správa ve Všerubech až do roku 1945, kdy po

osvobození převzala správní moc v obci správní komise.

II. Dějiny fondu

Nejstarším popisem fondu je bohužel až popis M. Volfa z roku 1946. Na radnici byla v té době ze starších písemností pouze privilegia a několik tenkých knížek protokolů ze zasedání obecní rady od doby první světové války. Uvádí se, že už v té době neexistovaly žádné spisy z doby po roce 1852. Popis bohužel neuvádí, jaký byl stav písemností např. prvorepublikových či spisů z doby okupace.

Zajímavý je osud všerubských pergamenů. Při požáru radnice roku 1852 byla sice privilegia z ohně zachráněna, ale ohněm rozpálenou kovovou truhlu, ve které byla uložena hodili Všerubští do rybníka, aby se zchladila. Tím byla většina pergamenů nenapravitelně poškozena. M. Volf ve svém popisu uvádí, že Zemský archiv se chce pokusit o jejich opravu. Pergameny byly tedy převezeny do Zemského archivu v Praze, kde byly restaurovány a uloženy. Někteří badatelé pak považovali všerubské listiny za nezvěstné (J. Pelant), někteří o jejich uložení v Praze věděli (J. Čarek), A. Haas dokonce uvádí jako místo jejich uložení v roce 1968 Okresní archiv Domažlice, snad byla ve Státním ústředním archivu připravována delimitace, ke které pak nedošlo. Až v roce 2004 bylo ze Státního ústředního archivu delimitováno všech 13 pergamenových listin do Státního okresního archivu Domažlice.

Zbytek fondu byl do tehdejšího Okresního archivu v Domažlicích předán v roce 1955. V roce 1957 byl fond uspořádán Matějem Šlajsem. Většina spisů nebyla nijak roztříděna, zpracovatel je seřadil pouze chronologicky do složek podle jednotlivých ročníků, jen trestní listy seřadil podle abecedy a do zvláštní složky vyčlenil závodové listy. Do archivu nebyly předány ani sešity zápisů ze zasedání obecních rad, které uvádí ve svém popisu Volf. Kdy došlo k jejich ztrátě, není známo.

III. Archivní charakteristika

Při pořádání byl archivní materiál fondu rozčleněn do skupin I. listiny, II. knihy a III. spisy. Listiny jsou uspořádány chronologicky, knihy se člení na správní, evidenční a účetní. Protože spisy nenesou žádné znaky nějakého ukládacího systému, byly uspořádány podle umělého schématu. Za jeho základ posloužil Martínkův vzorový pořádací systém pro archivy obcí. V rámci vnitřní skartace byly vyřazeny různé tiskoviny, bezvýznamné účty a několik spořitelních knížek. Z fondu byla vyčleněna 0,1 bm spisů příslušných k fondu Standesamt Všeruby. Jednotliviny byly přiřčleněny k fondům Vodní družstvo Všeruby a MNV Všeruby. Vyčleněny byly též písemnosti místního oddělu SA a pečetidlo z roku 1623, které nepatří do AM Všeruby.

Listiny byly zahrnuty do I., pamětní kniha do II. a ostatní archiválie do III. kategorie archiválií.

IV. Obsah fondu

I přes své značné poškození zůstávají pergamenové listiny města Všerub významnou památkou s důležitými údaji zejména o postavení poddaných a jejich vztahu a povinnostech vůči vrchnosti. Ze spisů jsou zajímavé zejména písemnosti evidence obyvatelstva a příslušníků všerubské obce, kdy je zachycen i jejich pohyb mimo domovskou obec, písemnosti evidence a dispozice s obecním majetkem a doklady odvodů a evidenci branců z doby druhé světové války, které se, jak se zdá, dochovaly poměrně kompletní. Ostatní typy

písemností jsou pouhými fragmenty.

V. Záznam o uspořádání fondu

Ve Státním okresním archivu Domažlice fond v roce 2004 uspořádal a inventář k němu sestavil T. Fencel.

Horšovský Týn 18. března 2005

Tomáš Fencel

Seznam použité literatury:

- Čarek, Jiří, Městské znaky v českých zemích. Praha 1985.
- Haas, Antonín, Soupis privilegií měst a městeček v Západočeském kraji od roku 1526. In: Minulostí Západočeského kraje 6, 1968, str. 306 - 336
- Martínek, Zdeněk, Archiv obce. Příspěvek k vymezení a charakteristice archivního fondu. Zvláštní příloha Archivního časopisu, 49, 1999.
- Pelant, Jan, Města a městečka Západočeského kraje. Plzeň 1988.
- Volf, Miloslav, Popis městských archivů v Čechách. Praha 1947.

Pořádací schéma pro spisy AM Všeruby:

1. Obec a její správa

- 1.1 Evidence občanů, seznam popisných čísel, občanské průkazy
- 1.2 Domovské právo, státní občanství
- 1.3 Matriční záležitosti
- 1.4 Obecní zaměstnanci
- 1.5 Kontrola obce

2. Správa obecního majetku

- 2.1 Obecní pozemky
- 2.2 Obecní budovy
- 2.3 Rozpočtové hospodaření obce, pojištění obecního majetku

3. Péče o bezpečnost a veřejný pořádek

- 3.1 Evidence pobytu (přihlášky, odhlášky)
- 3.2 Požární záležitosti
- 3.3 Elektrifikace a zásobování elektřinou
- 3.4 Trestní listy

4. Péče o veřejné ústavy

- 4.1 Nadace pro chudé
- 4.2 Sociální výpomoc

5. Spolupůsobení ve státních záležitostech

- 5.1 Vojenské záležitosti
- 5.2 Daňové záležitosti
- 5.3 Pozemkové záležitosti
- 5.4 Soudní záležitosti (prohlášení za mrtva, zbavení svéprávnosti)

6. Zemědělství

- 6.1 Závodové listy, evidence zemědělské půdy a hospodářského zvířectva
- 6.2 Myslivost

INVENTÁRNÍ SEZNAM

I. LISTINY

1	<p>1570, květen 24, Praha
Maxmilián II. uděluje na prosbu Jiřího z Gutštejna Všerubským znak a vysazuje týdenní trh o každé sobotě a dva osmidenní trhy výroční (ve čtvrtek po neděli Cantate a v oktávě Památky Božího těla). Dále jim propůjčuje právo pečeti zeleným voskem.</p> <p><i>Orig. perg. s barevným vyobrazením znaku uprostřed, 52 x 34 - 9,5 cm, česky, zlomek pečeti vydavatele přivěšen na žlutohnědé šňůře, listina poškozená, text místy nečitelný, vyobrazení znaku téměř smyto</i></p>	L1
2	<p>1606, listopad 21, bez místa
Jan Šebestián z Vidršperka na Zahořanech prohlašuje, že smluvil se svými poddanými v městečku Všeruby jejich povinnosti vůči vrchnosti. Úroky o sv. Jiří a Havlu mají být vybírány tak, jak jsou zapsány v úročním rejstříku. Pokud někdo prodá dům, má prodejce i kupující zaplatit vrchnosti půldruhého krejcaru z každého zlatého prodejní sumy. Pokud chce prodávající odejít z městečka, zaplatí ještě dva krejcaru ze zlatého. Dále se upravuje způsob vyřizování dědictví a stanovují se robotní povinnosti. Poddaní mají...povinnost šestidenní roboty o žních, mají střežit o velké vodě všerubský rybník... Povoluje se jim těžba dřeva na stavění i topení. Každoročně má každý poddaný dodávat libru lnu paním na Zahořanech.</p> <p><i>Orig. perg., 50 x 23 - 6,5 cm, plika rozložena, německy, 3 přivěšené pečeti nedochovány, text listiny místy nečitelný</i></p>	L2
3	<p>1642, duben 12, [Všeruby]
František Rudolf z Dobrše prohlašuje, že smluvil s poddanými ze Všerub podmínky poddanství. Určuje se způsob placení poddanského úroku, stanovují se poplatky vrchnosti z prodeje domu a za vystěhování z městečka. Upravují se podmínky vyřizování dědictví a stanovují se robotní povinnosti poddaných.</p> <p><i>Orig. perg., 59,5 x 37 - 5,5 cm, plika rozložena, německy, 2 přivěšené pečeti nedochovány, text listiny místy nečitelný</i></p>	L3
4	<p>1647(?), červen 15, místo nečitelné
Jan Václav z Dobrše prohlašuje, že smluvil s poddanými ze Všerub podmínky poddanství. (Zřejmě stejné jako u L3)</p> <p><i>Orig. perg., 53 x 36 - 5,5 cm, plika rozložena, německy, 2 přivěšené pečeti nedochovány, listina značně poškozena, text místy nečitelný</i></p>	L4
5	<p>[1650 - 1656], místo nečitelné
Maxmilián Jiří Koc z Dobrše...</p> <p><i>Orig. perg., 63 x 34 - 8 cm, plika rozložena, německy, 2 přivěšené pečeti nedochovány, text listiny nečitelný</i></p>	L5

- 6 1665, červen 29, Všeruby
Otto Jiří z Helmersdorfu potvrzuje městečku Všeruby listinu Jana Šebestiána z Vidršperka z r. 1606, kterou se upravují podmínky poddanství.
- Orig. perg., 67 x 42 - 9 cm, plika rozložena, německy, pečeti nedochovány, text listiny místy nečitelný* L6
-
- 7 1672, září 9, Praha
Tomáš Pešina z Čechorodu, oficiál a generální vikář in spiritualibus pražského arcibiskupa Matouše Ferdinanda potvrzuje listinu z roku 1668, kterou se všerubské obci uděluje povolení zřídit a nadat kapli sv. Václava a listinu z roku 1671, kterou se horšovskému arcijáhnovi Jiřímu povoluje tuto kapli vysvětit.
- Orig. perg., 57 x 34, latinsky, pečeť přivěšená na perg. proužku nedochována, text listiny na mnoha místech nečitelný* L7
-
- 8 1680, říjen 29, Všeruby
Václav Albrecht Koc z Dobrše prohlašuje, že smluvil s poddanými ze Všerub podmínky poddanství. Určuje se způsob splácení a výše poddanského úroku a poplatků z prodeje domu - prodejce i kupující mají vrchnosti platit 3 krejcare z každého zlatého prodejní sumy. Pokud se chce prodejce domu vystěhovat mimo panství, zaplatí navíc 2 krejcare ze zlatého. Určuje se způsob vyřizování dědictví - nezletilým sirotkům se má dědický podíl ukládat na úrok a poručník má každoročně vyhotovit vyúčtování. Po uzavření se v dědictví má dědic platit vrchnosti půldruhého krejcaru z každého zlatého hodnoty dědictví. Pokud by se chtěl dědic vystěhovat, zaplatí vrchnosti 2 krejcare ze zlatého. Dále jsou poddaní osvobozeni ode všech robot - každý osedlý je povinen pouze čtyřdenní robotou o senách, otavě a ovsu a šesti-denní při žních. Chalupníci robotují jako dosud. Dále jsou povinni střežit během povodní všerubský rybník a pomáhat při jeho výlovu. Jsou též povinni dvoudenním honem na zajíce ve svém revíru, za to se jim povoluje těžba dříví na stavění a topení. Osedlí ze Všerub jsou povinni každoročně odevzdávat libru lnu, chalupníci polovinu, nebo 30 resp 15 krejcarů.
- Orig. perg., 65,5 x 42 - 6,5 cm, plika rozložena, německy, dvě přivěšené pečeti nedochovány, text listiny místy nečitelný* L8
-
- 9 1698, červen 30, Trhanov
Jiří Jindřich ze Stadionu potvrzuje městečku Všeruby listinu Václava Albrechta Koce z Dobrše z 29. října 1680.
- Orig. perg ve formě knihy, 8 fol. 18 x 21 cm v kožené vazbě, německy, na zelené šňůře přivěšeny tři pečeti v dřevěných pouzdrech - jedna nedochována* L9
-

- 10 1767, květen 29, Vídeň
Marie Terezie potvrzuje městečku Všeruby privilegium Maxmiliána II.
z roku 1570, kterým se městečku uděluje znak a vysazují týdenní
a výroční trhy.
- Orig. perg., 66,5 x 37,5 - 14 cm, německy, pečeť vydavatelky v dřev.
pouzdrě přivěšena na žlutočerné šňůře* L10
-
- 11 1784 (?), místo nečitelné
Josef II. potvrzuje městečku Všeruby privilegia.
- Orig. perg., 66,5 x 42 - 8 cm, německy, pečeť vydavatele v dřev.
pouzdrě přivěšena na žlutočerné šňůře* L11
-
- 12 1787, srpen 18, Vídeň
Josef II. vysazuje městečku Všeruby týdenní trh o každém úterý.
- Orig. perg., 68 x 43 - 9 cm, plika rozložena, německy, pečeť
vydavatele nedochována* L12
-
- 13 1795, květen 29, Vídeň
František II. potvrzuje městečku Všeruby privilegia.
- Orig. perg., 65,5 x 44 - 8 cm, německy, pečeť vydavatele přivěšena na
konopné šňůře* L13
-

III. SPISY

1. Obec a její správa

23	1.1	Seznam popisných čísel Seznamy obyvatel Občanské legitimace (Kennkarten)	1943 [1939 - 1945] 1941 - 1942	
24	1.2	Žádosti o přijetí do domovského svazku obce Všeruby Oznámení o přijetí býv. příslušníků všerubské obce do domovského svazku cizích obcí Závazky vyplývající pro obec z domovského práva jejích příslušníků Žádost J. Maška o říšské občanství	1904 - 1936 1900 - 1937 1905 - 1937 1940	
25	1.3	Matriční doklady	1906 - 1925	
26	1.4	Obecní zaměstnanci, smlouva o poskytování služeb drnomistra	1928 - 1932	
27	1.5	Kontroly prováděné na obecním úřadě nadřízenými orgány	1943 - 1944	1

2. Správa obecního majetku

28	2.1	Evidence obecních pozemků (pozemnostní arch, inventář obecních pozemků a veřejného statku) Dispozice s obecními pozemky	1927 - 1944	
29	2.2	Koupě domu čp. 77, pronájem bytů v obecním domě čp. 77	1921 - 1937	
30	2.3	Výkaz o příjmech obce (?) Obecní dávky z nápojů, ze psů, z přechodného ubytování Pojištění obecního majetku	1920 - 1929 1932 - 1936 1930 - 1943	

3. Péče o bezpečnost a veřejný pořádek

31	3.1	Evidence pobytu, zprávy o přihlášení všerubských příslušníků v cizích obcích	1939 - 1941	
----	-----	--	-------------	--

<i>i. č.:</i>	<i>sign.:</i>	<i>obsah:</i>	<i>časový rozsah:</i>	<i>č. kat.:</i>
32	3.2	Inventář sboru dobrovolných hasičů	[po 1913]	
33	3.3	Elektrizace obce, dodávky elektrické energie	1926 - 1943	
34	3.4	Trestní listy abecedně podle jmen B - Z	1910 - 1943	2
4. Péče o veřejné ústavy				
35	4.1	Nadace na chudé (ze závěti Barbory Schreinerové)	1912	
36	4.2	Výplaty rodinných podpor	1945	
5. Spolupráce ve státních záležitostech				
37	5.1	Vojenské odvody, evidence branců	1939 - 1945	
38	5.2	Daňové záležitosti, likvidace obecních pohledávek vůči býv. státní válečné půjčce	1921 - 1940	
39	5.3	Pozemkové záležitosti (převody, břemena)	1927 - 1945	
40	5.4	Prohlášení za mrtva, zbavení svéprávnosti	1923 - 1937	
6. Zemědělství				
41	6.1	Soupisy zemědělské půdy, závodové listy, ocenění zem. usedlostí, soupis hospodářského zvířectva	1935 - 1944	
42	6.2	Honební právo, pachtování obecní honitby	1936 - 1939	3

Název fondu: Archiv města Všeruby

Časový rozsah: 1570 - 1945 (1946)

Počet evidenčních jednotek: 25 (13 listin, 9 knih, 3 kartony)

Počet inventárních jednotek: 42

Rozsah fondu: ~~0,53 bm~~ 0,97 bm

Stav ke dni: 8. 8. 2004, 13. 12. 2012

Fond uspořádal: Tomáš Fencel

Počet stran: 12

Počet exemplářů: 4

Pomůcku schválil: